

بررسی تأثیر ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود در شرکت‌های

پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران

سارا وفائی^۱

تاریخ پذیرش ۱۴۰۰/۰۶/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۰

چکیده

با توجه به اینکه کنترل داخلی، ابزاری برای دستیابی به عملکرد بهتر و عاملی برای شناسایی ریسک، پیشگیری از تقلب و دستکاری در صورت‌های مالی می‌باشد؛ بنابراین هدف از تحقیق بررسی تأثیر ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. قلمرو زمانی تحقیق شامل یک دوره پنج‌ساله بر اساس صورت‌های مالی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۵ شرکت‌های موردتحقیق است و نمونه موردتحقیق شامل ۱۳۹ شرکت می‌باشد. در پژوهش حاضر جهت تدوین ادبیات و پیشینه تحقیق از روش کتابخانه‌ای و جهت آزمون مانایی داده‌ها از روش لوین، لین و چو و همچنین جهت معنادار بودن داده‌ها از آزمون f لیمر و هاسمن استفاده شده است؛ که نتایج حاصل از فرضیه پژوهش نشان داد که ضعف در کنترل‌های داخلی تأثیر منفی و معناداری بر کیفیت سود دارد. **کلمات کلیدی:** ارزش شرکت، سرمایه‌گذاری، ضعف کنترل داخلی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی شمیم دانش نوین، ایران، اردبیل (saravafaei1995@yahoo.com)

۱- مقدمه

کنترل‌های داخلی بخش مهمی از اداره یک سازمان است که شامل طرح‌ها، شیوه‌ها و روش‌های اجرا شدنی برای دستیابی به وظیفه‌ها، هدف‌ها و مقاصد و به عبارت دیگر پشتیبانی از مدیریت بر مبنای عملکرد است و نیز به عنوان اولین خط دفاعی در حفاظت از دارایی‌ها، پیشگیری، کشف خطاها و تقلب به کار می‌رود (عباس زاده ۱۳۹۰). وجود اطلاعات مالی شفاف و قابل اتکا که محصول یک سیستم گزارشگری جامع و مناسب می‌باشد، از ارکان ارزیابی وضعیت و عملکرد یک شرکت و تصمیم‌گیری در مورد سرمایه‌گذاری در شرکت به حساب می‌آید. در هر رویداد اقتصادی، سرمایه‌گذاران برای تصمیم‌گیری نیازمند اطلاعات قابل اتکا هستند. از دیدگاه سرمایه‌گذاران، اطلاعاتی قابل اتکا تلقی می‌شود که یک سازمان مستقل بر فرایند گزارشگری شرکت‌ها و مرکز ثقل این فرایند یعنی صورت‌های مالی، نظارت نمایند. نمونه‌ای از این گونه سازمان‌ها، مؤسسات حسابرسی می‌باشد. برای صورت‌های مالی گزارش شده ارزش افزوده فراهم می‌کنند، زیرا نتایج بررسی مربوط بودن و قابلیت اتکا محتوای صورت‌های مالی را گزارش می‌دهد. با توجه به جایگاه و نقش مؤسسات حسابرسی در تصمیمات استفاده‌کنندگان، حسابرسی به عنوان عامل کلیدی در تهیه گزارش‌های حسابرسی، مورد توجه استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرد. مدیریت برای حفظ ارزش واحد تجاری باید تلاش کند بازده مورد انتظار را حداقل به سطح هزینه سرمایه برساند. سهامداران نیز در تعیین نرخ بازده مورد انتظار خود بر صورت‌های مالی شرکت اتکا می‌کنند؛ بنابراین قابلیت اتکا صورت‌های مالی گزارش شده می‌تواند در برآورد بازده مورد انتظار سهامداران مؤثر باشد. از طرف دیگر، قابلیت اتکا صورت‌های مالی با انجام حسابرسی امکان‌پذیر خواهد بود (خدای پور و همکاران ۱۳۹۲).

کنترل‌های داخلی فرایندی است که به وسیله مدیریت و سایر کارکنان طراحی و اجرا می‌شود تا از دستیابی به اهداف واحد مورد رسیدگی در زمینه قابلیت اعتماد گزارشگری مالی، اثربخشی و کارایی عملیات و رعایت قوانین و مقررات مربوط، اطمینانی معقول به دست آید. از این رو، کنترل‌های داخلی برای شناسایی آن دسته از خطرهای تجاری طراحی و اجرا می‌شود که دستیابی به هر یک از این اهداف را تهدید می‌کند. (استانداردهای حسابرسی ۳۱۵ ایران) ضعف کنترل‌های داخلی می‌تواند به ریسک اطلاعاتی سهامداران و در نتیجه افزایش هزینه سرمایه شرکت، افزایش انحرافات (عمدی یا غیرعمدی) جانب‌دارانه

در گزارش سودآوری، کاهش اثربخشی و کارایی عملیات تجاری و در نتیجه عدم تداوم سودآوری شرکت، منجر گردد؛ بنابراین انتظار می‌رود که کنترل‌های داخلی ضعیف بر شاخص ریسک سیستماتیک شرکت‌ها که بر اساس هم‌بستگی بازده سهام با بازده بازار محاسبه می‌شود، تأثیر مستقیم داشته باشد (اوحدی و همکاران ۱۳۹۲).

توانایی ایجاد تغییر در روش‌های حسابداری، به دلیل عدم الزام روش‌های یکنواخت، همچنین امکان دسترسی انحصاری مدیران به بخشی از اطلاعات مالی و نیز ویژگی حسابداری تعهدی و انگیزه‌هایی همچون امنیت شغلی، پاداش، قانون‌گریزی، اجتناب از گزارش زیان و کاهش سود، قراردادهای بدهی، افزایش ثروت، دستیابی به انتظارات سهامداران و برنامه‌های پیش‌بینی‌شده، این انگیزه را در مدیریت به وجود می‌آورد که با اعمال روش‌های مختلف در جهت منافع خود و در جهت تضاد با منافع سایر گروه‌ها، سود را دست‌کاری نمایند (بهار مقدم، ۱۳۸۵).

وجود نقاط ضعف در کنترل‌های داخلی منجر به افزایش هزینه‌های نمایندگی می‌شود. این موضوع از آن جهت مورد طرح است که سیستم کنترل داخلی یکی از سازوکارهای نظارتی در سازمان است و با ایجاد ضعف در این سیستم، نظارت بر عملکرد سطوح مختلف سازمان مختل شده و ضمن کاهش شفافیت و پاسخگویی، امکان تقلب و سوءاستفاده از منابع سازمان افزایش می‌یابد که این موضوع به نوبه خود هزینه‌های جبران‌ناپذیری به سازمان وارد می‌کند. از سوی دیگر، نقاط ضعف کنترل‌های داخلی باعث می‌شود ارزیابی حسابرسان از خطر کنترل تحت تأثیر قرار گرفته و در نهایت با تأثیر گذاشتن روی ارزیابی خطر حسابرسی، دامنه و حجم رسیدگی‌های حسابرسان بیشتر می‌شود که این موضوع نیز باعث تحمیل هزینه‌های هنگفتی به سازمان می‌شود. (حاجیها و محمد حسین نژاد ۱۳۹۴)؛ بنابراین، مسئله اصلی پژوهش این است که ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران چه تأثیری دارد؟

۲- مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

۲.۱. کنترل‌های داخلی

کمیسیون بورس اوراق بهادار اجرای بند ۴۰۴ قانون ساربینز آکسلی را مستلزم وجود چارچوب کنترل داخلی می‌داند معمولاً مسئولیت این چهارچوب بر عهده هیئت‌مدیره است و این چهارچوب باید شامل پنج جزء باشد. مدیران مؤسسات و سازمان‌ها توجه وافر به

سیستم‌های کنترل داخلی دارند زیرا مدیران به‌خوبی می‌دانند در نبود یک سیستم کنترل داخلی اثربخش، تحقق رسالت اصلی شرکت، حفظ سودآوری و به حداقل رساندن رویدادهای غیرمنتظره بسیار مشکل است و سیستم کنترلی وسیله ایست که موجب می‌شود، نسبت به ارقام و اطلاعات حسابداری اطمینان بیشتری بیابند و اعداد و اطلاعات مذکور را مبنای تصمیمات خود قرار دهند و همچنین آنان را مطمئن می‌سازد که سیستم و روش‌های صحیح مالی واداری در داخل موسسه ایشان به‌طور کامل اجرا می‌شود. صاحبان سرمایه و سایر اشخاص ذی‌نفع در واحدهای اقتصادی تصور می‌کنند کنترل‌های داخلی ابزار دستیابی به اهداف واحد اقتصادی هستند (حساس یگانه، ۱۳۸۴).

نخستین هدف سیستم کنترل داخلی سازمان، ارائه اطمینان معقول به مدیریت اجرایی است که هدف‌های مشخص‌شده برای عملیات و برنامه‌ها دست‌یافتنی‌اند. حساب‌برسان داخلی به دنبال این هستند که ناکارآمدی‌های عملیاتی و طراحی کنترل‌ها را ارزیابی کنند و حدود و میزانی را تعیین نمایند که مدیران می‌توانند اطمینانی معقول از دستیابی به هدف‌های سازمان داشته باشند. برای دستیابی به اکثر اهداف مهم، به‌کارگیری کنترل‌های داخلی گریزناپذیر است. به همین جهت، تقاضا برای سیستم بهتر و برتر کنترل داخلی و گزارش عملکرد آن‌ها دائماً رو به افزایش است. با دقت نظر بیشتر، می‌توان دریافت که کنترل داخلی ابزاری مفید برای حل بسیاری از مشکلات بالقوه است (وفائی، ۱۳۹۸).

اگر شرکتی کنترل داخلی ضعیفی داشته باشد داده‌های مالی در پایان سال مالی، اختلالات بیشتری خواهند داشت حساب‌برس مستقل باید از کنترل‌های داخلی مرتبط با حساب‌رسی را بشناسد. کسب شناخت از کنترل‌های داخلی شامل ارزیابی طراحی کنترل و تعیین اجرا یا عدم اجرای آن است. ارزیابی طراحی کنترل عبارت از بررسی توانایی آن کنترل، به‌تنهایی یا همراه با سایر کنترل‌ها، در پیشگیری یا کشف و اصلاح مؤثر تحریف‌های بااهمیت است. اجرای کنترل به معنای وجود کنترل و به‌کارگیری آن توسط واحد مورد رسیدگی است. حساب‌برس مستقل، طراحی کنترل را بررسی می‌کند تا ضرورت ارزیابی اجرای آن را مشخص کند. طراحی نامناسب کنترل ممکن است نشانه ضعفی بااهمیت در کنترل‌های داخلی واحد مورد رسیدگی باشد (وفائی، ۱۳۹۸).

آگاهی حساب‌برسان مستقل و مدیران اجرایی شرکت‌ها از نقاط ضعف موجود در کنترل‌های داخلی برنامه‌ریزی حساب‌رسی خود را متناسب با آن شرایط تنظیم می‌کنند و

مدیران نیز باوقوف به نقاط ضعف موجود در سیستم به اصلاح و تعدیل روش‌های کنترل داخلی می‌پردازند از طرف دیگر وجود سیستم کنترل داخلی قابل اتکا و مطلوب برای حساب‌برسان نیز که وظیفه حسابرسی و گزارش دهی صورت‌های مالی شرکت را بر عهده‌دارند اهمیت قابل توجهی دارد چراکه کیفیت کنترل‌های داخلی شرکت مورد رسیدگی و کفایت یا عدم کفایت آن بیش از هر عامل دیگری تعیین‌کننده نحوه رسیدگی‌های حساب‌برسان است. برای روشن شدن میزان کفایت کنترل‌های داخلی و تعیین درجه اتکا بر کنترل‌های داخلی حساب‌برسان مبادرت به ارزیابی سیستم کنترل‌های داخلی صاحب‌کار می‌نمایند. چنانچه ارزیابی انجام شده حاکی از وجود کنترل‌های داخلی مؤثر باشد آنگاه حساب‌برسان می‌توانند به صحت سوابق حسابداری مربوط اعتماد کرده و در نتیجه باکار نسبتاً کمتری قادر به اظهارنظر گردند. ولی باین وجود در برخی از موارد ضعف کنترل‌های داخلی رسیدن به اظهارنظر مقبول در مورد صورت‌های مالی را غیرممکن می‌سازد یا تنها با صرف هزینه‌ای گزاف فراهم خواهد آمد. در این گونه موارد حساب‌برسان نقاط ضعف موجود را به اطلاع مدیریت می‌رسانند و پیشنهادات سازنده خود را برای بهبود کنترل‌های داخلی به صاحب‌کار ارائه می‌دهند؛ و این امر صاحب‌کار را در حفاظت دارایی‌ها و ثبت صحیح و کامل معاملات یاری خواهند نمود و کاهش حجم رسیدگی‌های حساب‌برسان و در نتیجه کاهش حق‌الزحمه حسابرسی را نیز به دنبال خواهد داشت (صادقی، ۱۳۷۶).

۲.۲. مدیریت سود

توانایی ایجاد تغییر در روش‌های حسابداری، به دلیل عدم الزام روش‌های یکنواخت، هم‌چنین امکان دسترسی انحصاری مدیران به بخشی از اطلاعات مالی و نیز ویژگی حسابداری تعهدی و انگیزه‌هایی همچون امنیت شغلی، پاداش، قانون‌گریزی، اجتناب از گزارش زیان و کاهش سود، قراردادهای بدهی، افزایش ثروت، دستیابی به انتظارات سهامداران و برنامه‌های پیش‌بینی‌شده، این انگیزه را در مدیریت به وجود می‌آورد که با اعمال روش‌های مختلف در جهت منافع خود و در جهت تضاد با منافع سایر گروه‌ها، سود را دست‌کاری نمایند (بهار مقدم، ۱۳۸۵). نظریه‌های مختلفی در این زمینه وجود دارد که به دو مورد اشاره می‌گردد از جمله نظریه چشم‌داشت نظریه‌ی چشم‌داشت که دو رویکرد به این نظریه وجود دارد: نظریه‌ی چشم‌داشت اطلاعاتی و نظریه‌ی چشم‌داشت ارزشی. هر دو رویکرد ریشه در نظریه‌ی چشم‌داشت روانشناسی دارند. برای اولین بار نظریه‌ی

چشم‌داشت در حوزه‌ی حسابداری با رویکرد چشم‌داشت اطلاعاتی وام گرفته شد؛ اما سپس رویکرد ارزشی به این نظریه در کانون پژوهش‌های مدیریت سود قرار گرفت. چشم‌داشت اطلاعاتی در اثر ناقرینگی اطلاعاتی که در ساختارهای شرکت‌های سهامی پیچیده بین مدیریت مسلط و گروه ذی‌نفعان دورافتاده‌تر وجود دارد ایجاد می‌شود و رویکرد ارزشی، رویکرد تصمیم‌گیران یا ذی‌نفعان ارزش را با توجه به یک مبلغ مشخص مرجع مانند سود استخراج می‌کند تا سطوح مطلق ثروت؛ و نظریه شرکت که در ادبیات حسابداری و مالی سه رویکرد اصلی به نظریه‌ی شرکت تبیین شده است که به ما اجازه می‌دهند این نظریه را به‌عنوان یک نظریه‌ی مسلط از میان نظریه‌های مدیریت سود بازشناسی کنیم. چون نظریه‌های دیگر مدیریت سود هرکدام جایگزینی برای یکی از این دو رویکردها شده‌اند و به‌طور مستقل عرضه اندام کرده‌اند. سه رویکرد اصلی به تعاریف شرکت که نظریه‌ی شرکت را به حوزه‌ی حسابداری پیوند داده‌اند عبارت‌اند از: رویکرد هزینه‌ی قراردادها، رویکرد تصمیم‌گیری، رویکرد سیاسی - قانونی (ثقفی و پوریان‌سب، ۱۳۸۹). طبق رویکرد هزینه‌ی قراردادها شرکت به‌عنوان رشته‌ای از قراردادها تعریف می‌شود قراردادها بین شرکت و اشخاص برون‌سازمانی مانند قرض‌دهندگان و بین شرکت و درون‌سازمانی‌ها مانند مدیران و دیگر کارکنان بسته می‌شوند و طبق رویکرد تصمیم‌گیری شرکت یک موجود خیالی قانونی یا ساخته‌وپرداخته‌ی قانونی است. اگر شرکت یک‌رشته از قراردادها باشد، این قراردادها به‌صورت درون‌زاد توسط افراد طراحی می‌شوند؛ و رویکرد سیاسی - قانونی بر قرارداد بین مدیران و سهامداران تأکید می‌گذارد و قراردادهای شرکت با دیگر ذی‌نفعان را فرع بر این قرارداد در نظر می‌گیرد (ثقفی و پوریان‌سب، ۱۳۸۹).

۲،۳. پیشینه پژوهش

ابراهیمی کردلر و همکاران (۱۳۹۷)، در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر نقاط ضعف کنترل‌های داخلی بر عملکرد و ارزش شرکت» پرداختند؛ و نتیجه آزمون این فرضیات از طریق برآورد مدل‌های رگرسیون مقطعی نیز حاکی است که نقاط ضعف کنترل‌های داخلی بر عملکرد و ارزش بازار شرکت تأثیر معکوس دارد. همچنین، نقاط ضعف کنترل‌های داخلی روی رابطه بین سود و ارزش شرکت تأثیر معکوس دارد.

فروغی و مؤذنی (۱۳۹۶)، در تحقیقی با عنوان «تأثیر اطمینان بیش‌ازحد مدیریتی بر ارزش شرکت» پرداختند؛ و نشان دادند که اثر اطمینان بیش‌ازحد مدیریتی بر بازده

تعدیل شده بر اساس ریسک مثبت و معنی دار است. همچنین نتایج مؤید آن است که اطمینان بیش از حد مدیریتی بر نوسان بازده با استفاده از معیار نسبت مخارج سرمایه‌ای از لحاظ آماری تأثیر معناداری ندارد ولی با استفاده از معیار مازاد سرمایه‌گذاری مثبت و معنی دار است.

حاجی‌ها و حسین نژاد (۱۳۹۴)، در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل تأثیرگذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی» پرداختند. یافته‌های تحقیق آن‌ها نشان داد که بین لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، نسبت موجودی کالا به جمع کل دارایی و زیان با نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و سعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، نمره Z آلمن و جمع کل بدهی بر دارایی رابطه‌ای با نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی ندارد.

گاریسا و گومز (۲۰۱۹)، در تحقیقی به بررسی «ارتباط بین محدودیت‌های اعتباری بر سرمایه‌گذاری و اشتغال شرکت» پرداختند. یافته‌های اصلی نشان می‌دهد که محدودیت‌های اعتباری اثرات معکوس قوی بر سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت دارند، درحالی‌که بر روی موجودی یا اشتغال تأثیر نمی‌گذارد. سیاست‌های پولی غیرمتعارف ممکن است باعث کاهش سرمایه‌گذاری یا کاهش محدودیت‌های اعتباری، به‌ویژه در مورد بنگاه‌های بزرگ و قدیمی باشد.

یینگچی^۱ و همکاران (۲۰۱۸)، در تحقیقی با عنوان «ارتباط بین ضعف کنترل داخلی و سرمایه‌گذاری و ارزیابی شرکت» پرداختند. به این نتیجه رسیدند که شرکت‌هایی که دارای کنترل ضعف داخلی است رتبه‌بندی اعتباری و سرمایه‌گذاری خود را کاهش نمی‌دهند و عملکرد سهامی آن‌ها بهتر است و بین کنترل ضعف داخلی و سرمایه‌گذاری ارتباط مثبت وجود دارد.

موتاکین^۲ و همکاران (۲۰۱۷)، در تحقیقی با عنوان «تأثیر وابستگی به گروه‌های تجاری، مدیریت سود و کیفیت حسابداری» پرداختند. هدف این تحقیق بررسی نقش تعدیل‌کننده کیفیت حسابداری در ارتباط بین وابستگی گروه تجاری شرکت‌ها و مدیریت سود در اقتصاد نوظهور بنگلادش در آسیای جنوبی می‌باشد. دوره زمانی مورد تحقیق از سال ۲۰۰۵ الی ۲۰۱۳ شرکت‌های بورسی می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داد وابستگی به گروه‌های تجاری

¹ yingqi

² mottakin

بر اقلام تعهدی اختیاری تأثیر مثبت دارد و با افزایش کیفیت حسابرسی از شدت این تأثیر کاسته می‌شود.

بیوسلینک و دلوف^۱ (۲۰۱۴)، در تحقیقی به بررسی «مدیریت سود در گروه‌های تجاری: انگیزه‌های مالیاتی یا پنهان‌سازی سلب مالکیت؟» پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که شرکت‌های وابسته به گروه‌های تجاری، مدیریت سود بالاتری در مقایسه با شرکت‌های مستقل دارد. همچنین نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که مدیریت سود در شرکت‌های با مالکیت کامل (۱۰۰ درصد) در مقایسه با سایر شرکت‌های گروه شایع‌تر است. همچنین نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت سود با انگیزه مالیاتی در شرکت‌های وابسته به گروه‌های تجاری در مقایسه با شرکت‌های مستقل بیشتر است.

میشل کیفی و مونا یعقوبی^۲ (۲۰۱۶)، در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر نوسان جریان نقد بر ساختار سرمایه و استفاده از بدهی در سرسیدهای مختلف» پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از آن است که افزایش انحراف معیار نوسان جریان نقد شاهد کاهش بدهی‌های بلندمدت خواهیم بود. همچنین با افزایش انحراف معیار نوسان جریان نقد، شاهد کاهش بدهی‌های بلندمدت با سررسید بیش از ده سال را مشاهده خواهیم کرد و این نتیجه برای بدهی‌های کوتاه‌مدت نیز منصور است.

بالسام^۳ و همکاران (۲۰۱۲)، تحقیقی با عنوان «مشوق حقوق صاحبان سهام و ضعف کنترل داخلی» انجام دادند. آن‌ها بررسی کردند چگونه اثر انگیزه‌های مالی برای مالکیت سهام، مدیران را به حفظ کنترل داخلی قوی در شرکت ترغیب می‌کند. نتایج به دست آمده از این تحقیق مبنی بر این است که بیشتر ضعف‌های کنترل داخلی در سطح شرکت با انگیزه‌های فراهم شده توسط صاحبان سهام به شدت محدود شده اما این ضعف‌ها در ارتباط بیشتر است با انگیزه مدیران.

بنابراین با توجه به مطالب بالا، فرضیه پژوهش به صورت زیر قابل بیان است:

H_1 : ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق

بهادار تهران تأثیر معنادار دارد.

۳. روش پژوهش

¹Beuselinck and Deloof

² michel and yaghoubi

³ balsam

این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، یک تحقیق توصیفی با تأکید بر روابط همبستگی است، زیرا از یک طرف وضع موجود را بررسی می‌کند و از طرف دیگر، رابطه بین متغیرهای مختلف را با استفاده از تحلیل رگرسیون، تعیین می‌نماید علاوه بر این، در حوزه مطالعات پس رویدادی (استفاده از اطلاعات گذشته) قرار می‌گیرد و مبتنی بر اطلاعات واقعی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و سایر اطلاعات واقعی است که با روش استقرایی به کل جامعه آماری قابل تعمیم خواهد بود.

۱.۳. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. قلمرو زمانی تحقیق نیز یک دوره زمانی ۵ ساله از سال ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۵ می‌باشد. در تحقیق حاضر برای تعیین نمونه آماری، از روش حذف غربالگری استفاده خواهد شد. بدین منظور آن دسته از شرکت‌هایی که جامعه آماری آن‌ها شرایط زیر را دارا باشند به‌عنوان نمونه آماری انتخاب و مابقی حذف می‌شوند.

۱. قبل از سال ۱۳۹۰ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته باشند.
۲. سال مالی شرکت منتهی به تاریخ پایان اسفندماه هر سال باشد.
۳. شرکت طی دوره موردبررسی تغییر سال مالی نداده باشند.
۴. شرکت‌های تحت بررسی جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری، هلدینگ و واسطه‌گری مالی نباشند.
۵. اطلاعات و داده‌های آن‌ها در دسترس باشد.
۶. معاملات سهام شرکت به‌طور مداوم در بورس اوراق بهادار تهران صورت گرفته باشد و توقف معاملاتی بیش از سه ماه در مورد سهام یادشده اتفاق نیفتاده باشد.

۲.۳. روش و ابزار گردآوری داده‌ها و اطلاعات

در این تحقیق اطلاعات موردنیاز به روش‌های زیر جمع‌آوری خواهد شد: کتابخانه‌ای: از این روش برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه ادبیات و پیشینه تحقیق استفاده خواهد شد. لذا با تحقیق کتب و مقالات و جستجو در سایت‌های اینترنتی، اطلاعات موردنیاز جمع‌آوری خواهد شد.

روش اسنادی: جهت انجام تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز برای آزمون فرضیه-ها از این روش استفاده خواهد شد. جمع‌آوری اطلاعات از نرم‌افزار «ره‌آورد نوین» و

سایت اینترنتی «مدیریت تحقیق، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس اوراق بهادار» گردآوری خواهد شد.

۳.۳. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از آنکه تحقیق‌گر داده‌ها را گردآوری و طبقه‌بندی کرد، باید مرحله بعدی فرآیند تحقیق که به مرحله تحلیل داده‌ها معروف است را آغاز کند. این مرحله در تحقیق اهمیت زیادی دارد، زیرا نشان‌دهنده تلاش‌ها و زحمات فراوان گذشته است. در این مرحله تحقیق‌گر اطلاعات و داده‌ها را در جهت آزمون فرضیه و ارزیابی آن مورد بررسی قرار می‌دهد. در مرحله تحلیل آنچه مهم است، این است که تحقیق‌گر باید اطلاعات و داده‌ها را در مسیر هدف تحقیق، پاسخگویی به سؤالات تحقیق و نیز ارزیابی فرضیه‌های تحقیق خود مورد تحلیل قرار دهد. به منظور انجام محاسبات و آماده نمودن داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق و همچنین تحلیل آن‌ها، از نرم‌افزار Eview استفاده خواهد شد.

برای تحلیل آماری داده‌ها و آزمون فرضیه تحقیق حاضر از آمار توصیفی (جدول فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره) استفاده شده است.

برای آزمون معنادار بودن ضرایب رگرسیون از آزمون t ، برای آزمون معنادار بودن مدل رگرسیون از آزمون F ، برای آزمون تشخیص نوع داده‌ها (تابلویی یا ترکیبی) از آزمون F لیمر و برای بررسی اثرات ثابت یا تصادفی از آزمون هاسمن استفاده شده است.

۴. نتیجه یافته‌های پژوهش

فرضیه این پژوهش بیانگر تأثیر معنی‌دار ضعف کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد.

فرضیه‌های آماری فرضیه اول پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

H_0 : ضعف کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معنادار ندارد.

H_1 : ضعف کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معنادار دارد.

با توجه به نتایج مشخص شد که در مدل مشکل خودهمبستگی مرتبه اول قرار دارد و آماره دوربین واتسون در محدود ۱,۵ تا ۲,۵ قرار ندارد؛ بدین منظور برای رفع مشکل

خودهمبستگی مرتبه اول به مدل جز اخلاص (AR(1) اضافه می‌شود. جدول (۱) نتایج حاصل از برآورد مدل مذکور را بعد از رفع مشکل خودهمبستگی مرتبه اول با استفاده از نرم‌افزار Eviews8 به روش داده‌های ترکیبی نشان می‌دهد:

جدول ۱: نتایج برآورد فرضیه اول

$EM_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 LI_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 PROF_{i,t} + \beta_4 AGE_{i,t} + \beta_5 AS_{i,t} + \beta_6 GROW_{i,t} + \beta_7 MB_{i,t} + \varepsilon_{it}$					
VIF	P-value	آماره t	خطای استاندارد	ضریب برآورد شده	متغیر
-	۰/۷۳۶	-۰/۳۲۴	۱/۵۴۶	-۰/۵۱۲	عرض از مبدأ
۱/۰۰۴	۰/۰۰۰	-۶/۷۴۳	۰/۰۳۸	-۰/۲۵۹	افزایش نقدینگی
۱/۰۳۸	۰/۰۰۰	-۴/۳۳۷	۰/۱۸۲	-۰/۷۹۳	اندازه شرکت
۱/۲۴۷	۰/۰۰۰	۱۵/۹۵۶	۰/۲۳۹	۳/۶۵۷	سودآوری
۱/۰۱۸	۰/۰۰۳	۲/۹۷۹	۱/۰۵۶	۳/۱۶۵	سن شرکت
-	۰/۰۰۰	-۱۳/۲۵۳	۰/۰۲۳	-۰/۳۱۴	Ar(1)
۰/۴۸			ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۶۲
احتمال آماره F ۰/۰۰۰		آماره F ۴/۶۷۲		آماره دوربین واتسون ۲/۲۷	

همان‌گونه که نتایج مندرج در جدول (۱) نشان می‌دهد، P-value محاسبه شده برای متغیر ضعف کنترل داخلی کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد و ضریب برآوردی آن منفی می‌باشد، در نتیجه می‌توان اظهار داشت ضعف کنترل داخلی تأثیر معکوس و معنی‌دار بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد؛ به طوری که با افزایش یک درصدی ضعف کنترل داخلی، مدیریت سود به میزان ۰/۲۷ درصد کاهش می‌یابد. به علاوه نتایج نشان داد که اندازه شرکت ارتباط معکوس و معنی‌دار و سودآوری و سن شرکت ارتباط مستقیم و معنی‌دار با مدیریت سود دارند و اندازه شرکت ارتباطی با مدیریت سود ندارند.

همچنین با توجه به ضریب تعیین ۴۸ درصدی که نشان از برازش خوب الگو و قدرت توضیح دهندگی متغیرهای استفاده شده آن است؛ می‌توان گفت که ۴۸ درصد تغییرات متغیر

وابسته، توسط متغیرهای مستقل مذکور قابل تبیین است و از آنجائی که آماره دوربین- واتسون این مدل نزدیک به ۲ است (۲/۲)، می توان گفت که در این مدل خودهمبستگی مرتبه اول وجود ندارد (تأیید یکی از مفروضات رگرسیون). به علاوه نتایج مندرج در جدول (۱) نشان می دهد که p-value آزمون F کوچک تر از ۵ درصد است و از آنجائی که آماره F اعتبار کلی مدل را نشان می دهد در نتیجه می توان گفت این مدل با احتمال ۹۵٪ معنی دار بوده و از اعتبار بالایی برخوردار است. با این تفاسیر فرضیه پژوهش پذیرفته خواهد شد.

۵. نتیجه گیری، پیشنهادات و محدودیت های

هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود که شامل یک فرضیه که به بررسی تأثیر ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود پرداخته است. بر طبق نتایج کلی حاصل از این تجزیه و تحلیل ها مشاهده گردید که ضعف کنترل داخلی در شرکت های بورسی می تواند اثرات معکوسی را بر مدیریت سود که از طریق نسبت کیو-توین محاسبه شده بود داشته باشد؛ به عبارت دیگر وجود ضعف کنترل داخلی می تواند باعث کاهش سود آنان در دارایی های عملیاتی گردد.

در خصوص تأثیر معکوس ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود می توان اظهار نمود که هراندازه کنترل های داخلی قوی تر باشند، سبب استفاده درست تر و بهینه تر از منابع موجود صورت می گیرد و کارایی این منافع افزایش یابد. با توجه به نتیجه حاصل از این تحقیق مبنی بر تأثیر معکوس ضعف کنترل داخلی بر سود شرکت و وقایع نامساعدی که در راستای عدم توجه به کنترل های داخلی بر عملکرد شرکت به وجود می آید ضرورت توجه و پیاده سازی کنترل های داخلی قوی و مؤثر در شرکت ها بیش از پیش احساس می گردد لذا پیشنهاد می گردد که مدیران شرکت ها به کنترل های داخلی همواره به عنوان فرآیندی مؤثر و لازم جهت رسیدن به اهداف واحد تجاری و عاملی مهم جهت پیشگیری از اشتباهات، تقلب ها و تحریف ها قلمداد کرده و با عنایت به این نتایج همواره با طراحی و اجرای کنترل های داخلی مؤثر، مانع از وقوع تنزل سود شرکت گردد. از آنجاکه وجود نقاط ضعف در کنترل های داخلی به افزایش هزینه های نمایندگی و کاهش نقدینگی در راستای سرمایه گذاری و بالا بردن دارایی های عملیاتی می گردد همواره پیشنهاد می شود شرکت ها

جهت بالا بردن سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها و استفاده از منابع و سرمایه‌گذاری در دارایی‌های عملیاتی همواره به بررسی نحوه تأمین مالی در خصوص راه‌اندازی یک سیستم کنترل داخلی اثربخش در راستای جذب سرمایه‌گذار و افزایش سرمایه‌گذاری اقدام نمایند. با توجه به بالا بودن هزینه‌های پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی قوی که سطح درآمدهای شرکت را کاهش می‌دهد و در نهایت، منجر به کاهش سودآوری و یا ایجاد ناپایداری در سازمان می‌گردد همواره پیشنهاد می‌شود سازمان بورس اوراق بهادار و سایر واحدهایی نظیر سازمان حسابرسی با حمایت شرکت‌ها در ایجاد سیستم مؤثر کنترل هم از نظر مالی و هم از نظر فرستادن نیروهای متخصص زمینه‌ساز پیاده‌سازی این سیستم مؤثر در شرکت‌ها گردند.

۶. مراجع

۱. ابراهیمی کردلر، علی. حسن بیگی، وحید و غواصی کناری، محمد. (۱۳۹۷). «بررسی تأثیر نقاط ضعف کنترل‌های داخلی بر عملکرد و ارزش شرکت»، فصل‌نامه دانش حسابداری مالی، سال پنجم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۷ صص ۴۵-۶۸.
۲. اوحدی، فریدون. کریمی حصارى فرشاد و وکیلی فرد، حمیدرضا. (۱۳۹۲). «رابطه بین ضعف کنترل‌های داخلی و ریسک سیستماتیک»، مطالعات کمی در مدیریت، سال چهارم، شماره ۲، بهار ۱۳۹۲- صص ۱۱۷-۱۳۴.
۳. بهار مقدم، مهران. (۱۳۸۵). «محرک‌های مؤثر بر مدیریت سود»، رساله دکتری، رشته حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی.
۴. ثقفی، علی و پوریان‌سب، احمد. (۱۳۸۹). «نظریه‌ی مدیریت سود»، تحقیقات حسابداری، شماره ۶، صفحه ۵۱-۳۴.
۵. حاجی‌ها، زهره و محمدحسین نژاد، سهیلا. (۱۳۹۴). «عوامل تأثیرگذار بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی»، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال هفتم، شماره ۳۶، تابستان ۱۳۹۴، صص ۱۱۹-۱۳۷.
۶. حساس یگانه، یحیی. محمودی، مهدی و پناهی، سونیا. (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر عوامل کیفی حسابرسی بر ارزیابی عملکرد مدیریت در تبیین ارزش ایجاد شده برای سهامداران» یازدهمین همایش ملی حسابداری ایران، کد col مقاله ۱۲۴.

۷. خدای پور، احمد. محمدرضا خانی، وحید و هوشمند زعفرانی، رحمت اله. (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر ویژگی‌های کیفی حسابرسی بر هزینه حقوق صاحبان سهام» تحقیقات حسابداری و حسابرسی، انجمن حسابداری ایران، شماره ۲۰، ص. ۱۰۸-۱۲۱.
۸. سازمان بورس و اوراق بهادار تهران. (۱۳۹۱). دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرا بورس ایران، تهران.
۹. ستارزاده، لیلا، (۱۳۹۷)، بررسی تأثیر افزایش نقدینگی و ریسک اعتباری شرکت بر مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی شمیم دانش نوین.
۱۰. صادقی، رضا. (۱۳۷۶). «بررسی تأثیر نامه مدیریت حسابرسان مستقل بر سیستم کنترل داخلی شرکت مورد رسیدگی» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۱۱. عباس‌زاده، محمدرضا. محمدی، جمال و محمدی، کامران. (۱۳۹۰). «ضرورت وجود کنترل‌های داخلی در بخش عمومی»، مجله حسابرس شماره ۵۶، دی‌ماه ۱۳۹۰.
۱۲. فروغی، داریوش و مؤذنی، نرگس. (۱۳۹۶). «تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریتی بر ارزش شرکت». فصلنامه دانش حسابداری مالی، سال چهارم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۶ صص ۶۵-۸۴.
۱۳. وفایی، سارا، (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر ضعف کنترل داخلی بر سرمایه‌گذاری و ارزش شرکت در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی شمیم دانش نوین.
14. balsam, steven. Wei, jiang, bo lu, (2012), Equity incentives and internal control weaknesses november 15, no48, pp.1-34.
15. Beuselinck, C., Deloof, M. (2014). Earnings management in business groups: Tax incentives or expropriation concealment? The International Journal of Accounting, 49, 27-52.
16. Garcia, miguel; gomez, posada; (2019). credit constraints, firm investment and employment. evidence from survey data, journal of banking & finance, volume 99, february 2019- pages 121-141.
17. Michael o' connor keefe, mona yaghoubi. (2016). the influence of cash flow volatility on capital structure and the use of debt different maturities, journal of corporate finance.
18. Muttakin. M. b. muttakin, m. b. khan, a. khan. A. mihret, d.g. & mihret. D. g. (2017). Business group affiliation, earnings management and audit quality: evidence from bangladesh. Managerial auditing journal. 32(4/5). 427-444.
19. Yingqi, li. Tianze, li. Steven, xiaofan zheng. (2018). internal control weakness, investment and firm-valuation, finance research letters, volume 25, june 2018- pages 165-171.